

העולם הערבי
השלכות כלכליות

האביב הערבי יורד מהפסים?

הכלכלה תקבע אם המהפכות יצליחו או ייכשלו • ובאשר לישראל - היכן היא נכנסת למציאות החדשה ואיך עליה להגיב?

נאוה משיח*

צעדים במדינות MENA לא היו גרועים בהשוואה למדינות מתפתחות אחרות, בכל הנוגע לסביבה עסקית. אבל כשמבודדים ומנתחים אינדיקטורים מסוימים לפני ההתקוממות, מתגלים פערים בין קהילות וחברות בכל הנוגע לנגישות למימון, נגישות להליכים רגולטוריים וכיצא באלה. לחצים כלכליים בטווח הקצר בכמה מדינות הם חריפים, מפני שהן אינן יכולות לספק רווחה לאוכלוסיות גדולות של מובטלים, בייחוד בקרב צעירים ששיעור האבטלה שלהם מגיע כעת ל-30%-25%. שיעורי הצמיחה נמוכים בהחלט ביחס למה שנחזו כדי לטפל בשוק העבודה החדש.

ללא ספק, המצב הכלכלי התדרדר בצורה דרמטית אחרי ההתקוממות. ההשלכות הברורות ביותר של ההאטה הן על הצריכה המקומית, ההשקעה הפרטית הישירה והתיירות. נרשמה ירידה של 40% בתיירות למצרים ולתוניסיה; השקעות העסקים התדרדרו, כאשר 70% מהמשקיעים ממתנים לראות איך יתפתח המצב ועוד 10% ביטלו לחלוטין את ההשקעה שתכננו.

במיוחד במצרים, המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, שמנהלת כעת את המדינה עד לבחירות הקרובות לפרלמנט ולנשיאות, ניצבת בפני אתגרים רציניים. היא נכנעת לדרישות פופוליסטיות מבלי לחשב את ההשלכות בטווח הארוך. לדוגמה, היא

עשור האחרון, היוזמות שלי לשיתוף פעור לה כלכלי אפשרו לי גישה למדינות ערב, והעניקו לי תוכנה ברבר הזרמים התת-קרקעיים שבישרו את השינויים האחרונים במזרח התיכון. מאחר שאני חוצה את הגדר שבין ישראל ומרחב MENA (המזרח התיכון וצפון אפריקה), אני חשה מחויבות לחלוק את הרשמים שלי שנוגעים להשלכות הכלכליות של האביב הערבי, ואיך הוא עשוי להשפיע על העסקים בישראל.

קצב השינוי הוא בצורה דרמטית מאז פרוץ האביב הערבי בינואר. לפני ההתקוממות ואחריה השתתפתי בוועידות בדוחה (קטאר), מרקש (מרוקו), אבו דאבי (איחוד האמירויות) ואיסטנבול, כדי לקבל מושג על הדרגות העיקריות שמעסיקות את שכנינו כעת.

ברור שמעבר מוצלח ממהפכה לדמוקרטיה במדינות הערביות יהיה תלוי בייצוב הכלכלה. ללא ספק, הגורם הכלכלי לא היה הכוח העיקרי מאחורי המהפכות, למרות אי שביעות רצון כלכלית משמעותית. האביב הערבי היה עניין של רגש כבוד אישי, יושרה וחכיות. לשם שינוי, המפגינים לא השמיעו סיסמאות בגנות ישראל או למען האיסלאם, אלא בוכות חירות ודמוקרטיה. אבל מעבר מוצלח לדמוקרטיה אינו יכול להתרחש ללא בניית כלכלה יציבה, שמספקת גם רווחה לאזרחי המדינה.

לפני האביב הערבי, הביצועים הכלכליים הממו-

האיסלאם הפוליטי לא ייעלם, אך המפלגות המוסלמיות יהפכו ליותר מתונות אם ייכללו בממשלות ויהפכו לאחראיות. ישראל צריכה בסופו של דבר להיות מוכנה להושיט יד לכוחות החדשים הללו בשכונה. יש צורך באוריינטציה מחודשת של אסטרטגיה, והיא אינה כוללת הקמת גדרות גבוהות יותר עם השכנים: את הגדרות צריך להחליף בשערים שיאפשרו התחברות מחודשת

?

M.E. LINKS

ME LINKS סייעה בהזמנת אורחים ודוברים ממדינות האזור לוועידת העסקים הישראלית של גלובס.
www.melinks.biz

M.E. LINKS מתמקדת בהעברת טכנולוגיות מישראל למדינות המזרח התיכון וצפון אפריקה (MENA) ומרחיבה את השווקים הערבים/מוסלמים עבור חברות ישראליות.

העלתה את שכר המינימום במגזר הציבורי והאריכה את חווי העבודה הקבועים של 450,000 עובדים, מה שמוסיף נטל על גירעון תקציבי שאינו בר-קיימא. נוספו גם סובסידיות בלתי יעילות שתורמות לקבלת החלטות גרועות בתחום הכלכלי.

מחיר החלפת השלטון

לרוע המזל, העיתוי של האביב הערבי הוא משבר כלכלי עולמי, וכך סיוע חיצוני שהיה יכול להגיע מארצות הברית או מאירופה, אינו מגיע לפי שעה. מצד שני, מוסדות מימון בינלאומיים הפגינו אחריות והגישו הצעות להלוואות לאזור. הצעה של קרן המטבע הבינלאומית למלווה בהיקף 3 מיליארד דולר נדחתה במפתיע על ידי המועצה הצבאית במצרים, ונראה כי המועצה לא רצתה להוריש לממשלה החדשה חוב גדול. מצרים תכננה לקבל קרנות חלופיות מאמירויות המפרץ, אך מאחר שהן מגיעות רק בטפטוף, יתכן שהמדינה בכל זאת תשקול שוב את ההצעה של קרן המטבע.

הבנק האירופי לשיקום ולפיתוח (EBRD) קיבל ממדינות G8 ייפוי כוח להרחיב את המנדט הגיאוגרפי שלו למדינות במזרח התיכון ובצפון אפריקה. נשיא EBRD ציין שלבנק תהיה היכולת להשקיע עד מיליארד אירו בשנה במצרים ועד 2.5 מיליארד אירו באזור, מבלי לפגוע בפעילותו הנוכחית במרכז ומזרח אירופה. בפועל, כבר עמד EBRD בראש משלחות למצרים, וכעת הוא מחפש דריסת רגל גם בתוניסיה. במסגרת המנדט שלו, הוא יחתום על מזכרי הבנה עם בנק הפיתוח האפריקני, הבנק האיסלאמי לפיתוח וקרנות ערביות אזוריות. כמה מדינות, כמו לוב, יכולות למשוך כספים מקרן ההון הריבונית שלהן כדי לממן את שיקומן, אם כי דמויות בעולם הערבי צופות כי לוב תעבור עוד עשור של אלימות ותוהו ובוהו לפני שתגיע ליציבות כלכלית. בכירים בעולם הפיננסי משמעים הערכות והירות

לפיהן המעבר הפוליטי יימשך זמן רב יותר מן המתוכנן. מעניין לציין שהבנק העולמי ברק מקרים דומים קודמים של מעבר מאוטוקרטיה לרמוקרטיה, והמגמה היא דומה: בשנה הראשונה למעבר, הכלכלה מתדרדרת בצורה חדה. בתוך שנה היא חוזרת לצמיחה של 3% ובשנה השלישית הכלכלה חוזרת אל שיעורי הצמיחה של לפני המעבר, או אף גבוהים יותר. ההבראה הצפויה תידחה מעט בגלל מצבה הפיסקאלי של אירופה ומצב הכלכלה העולמית. הון משווקים פרטיים יספק רק חלק שולי מהמימון החיצוני בזמנים של סיכון גבוה.

גם מדינות ללא מהפכה כמו ירדן ומרוקו מושפעות מן האביב הערבי. יש אפקט של ציפיות לרפורמות דומות במדינות שכנות, ובאופן כללי יש מגמה ליתר שקיפות, לגיטימיות, אחריות וסביבה ידידותית לעסקים. שני המלכים אומרים שהם יישמו את הרפורמות הנחוצות, ונשאר לראות אם הם יעמדו בהבטחות.

הדיון הציבורי ממשיך בכללו לנסוב סביב מבנה פרטי, חירות התקשורת ועיצוב חוקה, ולא מוקרשת תשומת הלב הראויה למודלים כלכליים בעתיד.

איסלאם ליברלי חדש מתעורר באזור

טורקיה הרחיקה את עצמה מישראל כאשר שינתה את מדיניותה האזורית מ'אפס בעיות בשכונה' ל'בעלות אזורית'. ראש ממשלת טורקיה הצהיר באחרונה כי ארצו "נוטלת שוב את מעמדה הטבעי במפה העולמית". טורקיה היא כיום הכלכלה ה-17 בגודלה בעולם, ועמיתת הסחר ה-7 בגודלה של ישראל. למרות המתחים בין שתי המדינות, הסחר בין ישראל וטורקיה עלה בינואר-אוגוסט 2010 ב-26% (לפי מכון היצוא הישראלי). פירוש הדבר הוא שקהילת העסקים בשתי המדינות עדיין מונחית בעיקר על ידי שיקולים מעשיים. ישראל צריכה להכיר בכך שיש דור צעיר של

יוזמים במזרח התיכון וצפון אפריקה. יוזמות כבר איננה מילה גסה, ויש הרבה מאמצים לגרל ולהכיר שיר את הצעירים השאפתניים הללו באמצעות גופים כמו ההנהגה העולמית הצעירה של הפרו-רום הכלכלי העולמי, או תוכניות אזוריות כמו INJAZ ו-WAMDA.COM. הגיוני מאד שצעירים ישראלים ישתתפו בקבוצות הדיון הללו. יש הרבה ניסיון שהצטבר בישראל וניתן לחלוק אותו, אך תחילה עלינו לחצות גשר של תקשורת. באחרונה פגשתי אנשי מקצוע ישראלים צעירים שלהוטים ליצור קשרים עם אנשים מהצד השני ולנצל את השינוי באווירה.

גם בטורקיה ובמצרים פגשתי מוחות ליברליים שאינם בהכרח חילונים. האנשים הללו יכולים לבוא מן המשמרת הצעירה של האחים המוסלמים או של AKP (מפלגת השלטון בטורקיה). יש איסלאם ליברלי חדש שמתעורר באזור. אלו הם אנשים פרקטיים, למרות ההשתייכות שלהם שאינה גורמת נחת לרוב הישראלים. קשה לנו להשלים עם הרעיון שהממשלות השכנות יכולות לצוץ מן הקצה הזה של הקשת הפוליטית, אך יש ציבור גדול של מוסלמים ליברלים צעירים שאינם רוצה לראות את מדינתו נשלטת על ידי חוק שריעה (הלכה) נוקשה, והוא מוכן לחזור לרחובות כדי להפגין את רצונותיו.

עיתונאי וסופר טורקי, מוסטפה אקיל, משמיע את הטיעון הטוב ביותר לזן כזה של איסלאם בספרו "איסלאם ללא קיצונות, התביעה המוסלמית לחירות". וכך הוא כותב: "ככל שהסחר שקט, המוח המוסלמי קפא. קדמה סוציו-כלכלית בחברות מוסלמיות יכולה לשנות את האיסלאם עצמו, ולהוביל לקדמה בגישות, רעיונות ודוקטרינות דתיות". האיסלאם הפוליטי לא ייעלם, אך המפלגות המוסלמיות יהפכו ליותר מתונות אם ייכללו בממשלות ויהפכו לאחראיות. הבורות ביחס לצד האחר קיימת בשני הצדדים. ישראל צריכה בסופו של דבר להיות מוכנה להושיט יד לכוחות החדשים הללו בשכונה. מדינה אינה יכולה להיות מבודדת משכנותיה בטווח הארוך. הגיאוגרפיה של ישראל היא נתון קבוע והיא אינה יכולה להשתנות, ומסוכן מדי להישאר פאסיביים בשכונה משתנה. מדינות המערב אינן באמת עסוקות בנושא הישראלי. יש צורך באוריינטציה מחודשת של אסטרטגיה, והיא אינה כוללת הקמת גדרות גבוהות יותר עם השכנים: את הגדרות צריך להחליף בשערים שיאפשרו התחברות מחודשת לממשלות המעבר, ובעיקר לדור הצעיר של אנשי העסקים. ■

צילום: ויטורס

הכותבת היא מייסדת שותפה ומנכ"לית של M.E. Links

